

PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA Z PRZYRODY

rok szkolny 2016/2017

**ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH
W OPOLU**

A. Przedmiotowy system oceniania został opracowany na podstawie:

1. Rozporządzenia MEN z dnia 30 kwietnia 2007r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2007r. Nr 83, poz. 562).
2. Rozporządzenia MEN z 1 września 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., nr 0, poz. 977),
3. Podstawy programowej z przyrody, IV etap kształcenia (Dz.U. z 2009r. nr 4, poz. 17).
4. Programu nauczania: Ewa Jakubowska, Marek Kaczmarzyk, Janusz Mrzigod, Ewa Maria Tuz – Przyroda – program nauczania przedmiotu uzupełniającego dla szkół ponadgimnazjalnych.
5. Wewnątrzszkolnego Systemu Oceniania w ZSO w Opolu.

B. Do nauki przedmiotu obowiązują:

a) podręcznik:

Przyroda – Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum, Mirosław Galikowski, Romuald Hassa, Marek Kaczmarzyk, Aleksandra Mrzigod, Janusz Mrzigod, Marek Więckowski nr ewidencyjny MEN 658/1/e/2013, wydawnictwo NOWA ERA

b) zeszyt przedmiotowy

C. Formy i metody sprawdzania i oceniania osiągnięć ucznia:

Osiągnięcia uczniów są na bieżąco sprawdzane następującymi formami sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów:

Praca klasowa:

- czas trwania: 1 godzina lekcyjna
- zapowiedziana zgodnie z regulaminem WSO w ZSO w Opolu
- w przypadku nieobecności usprawiedliwionej uczeń ma obowiązek ustalenia dodatkowego terminu pisania pracy klasowej w okresie dwóch tygodni po powrocie do szkoły, w przeciwnym przypadku otrzymuje ocenę niedostateczną .
- jeżeli nieobecność ucznia nie będzie usprawiedliwiona, traci możliwość zdobycia punktów za tę formę sprawdzania wiedzy i otrzymuje 0 punktów

Sprawdzian:

- czas trwania: do 45 minut
- zapowiedziany zgodnie z regulaminem WSO w ZSO w Opolu
- zakres materiału obejmuje nie więcej niż pięć tematów lekcyjnych
- w przypadku nieobecności usprawiedliwionej uczeń ma obowiązek ustalenia dodatkowego terminu pisania sprawdzianu w okresie dwóch tygodni po powrocie do szkoły, w przeciwnym przypadku otrzymuje ocenę niedostateczną.
- jeżeli nieobecność ucznia nie będzie usprawiedliwiona, traci możliwość zdobycia punktów za tę formę sprawdzania wiedzy i otrzymuje 0 punktów

Kartkówka:

- czas trwania: do 30 minut
- kartkówka nie musi być wcześniej zapowiedziana
- w przypadku nieobecności usprawiedliwionej uczeń ma obowiązek ustalenia dodatkowego terminu pisania kartkówki w okresie dwóch tygodni po powrocie do szkoły, w przeciwnym przypadku otrzymuje ocenę niedostateczną.
- jeżeli nieobecność ucznia nie będzie usprawiedliwiona, traci możliwość zdobycia punktów za tę formę sprawdzania wiedzy i otrzymuje 0 punktów

Odpowiedź ustna:

- uczeń odpowiada z bieżącego lub zapowiedzianego wcześniej materiału
- ocena z odpowiedzi nie podlega poprawie

Praca indywidualna:

- Praca indywidualna obejmuje przygotowanie prezentacji, prezentacji multimedialnych umiejętności rozwiązywania zadań problemowych, zadania domowe, prowadzenie zeszytu przedmiotowego, udział w konkursach i projektach
- ocena z pracy indywidualnej nie podlega poprawie

Praca na lekcji:

- praca na lekcji może przyjąć różne formy np. praca w grupach, praca samodzielna z wykorzystaniem materiałów dostępnych na lekcji (karta pracy, podręcznik), - ocena z pracy na lekcji nie podlega poprawie.

Aktywność:

- oceniany jest aktywny udział ucznia w lekcji i jego zaangażowanie.

Warunki poprawy oceny za pracę pisemną:

Uczeń może poprawić ocenę z wybranej formy pracy pisemnej (praca klasowa, sprawdzian, kartkówka). W tym celu musi zgłosić się do nauczyciela i w terminie 2 tygodni poprawić ocenę. Warunkiem jest brak godzin nieusprawiedliwionych na lekcjach przyrody oraz uzyskanie co najmniej 30% punktów przewidzianych za wybraną pracę.

Warunki poprawy oceny rocznej:

Aby poprawić ocenę roczną, uczeń musi w terminie 6-16.06.2016 r. zgłosić się do nauczyciela, aby wykazać się wiedzą obejmującą zakres materiału z całego roku szkolnego. Warunkiem poprawienia oceny jest wykorzystanie wszystkich zaproponowanych form oceniania oraz brak godzin nieusprawiedliwionych na lekcjach przyrody.

Warunki uzyskania oceny celującej:

Uczeń, który spełnia warunki oceny bardzo dobrej (uzyskał 85% punktów) może zdobyć 20 punktów procentowych na ocenę celującą realizując między innymi dodatkowe formy pracy:

- napisanie testu sprawdzającego, wykraczającego poza program nauczania w danej klasie,
- odniesienie sukcesu w konkursach przedmiotowych,
- samodzielna realizacja projektów badawczych

Postanowienia końcowe:

Wszystkie prace pisemne (prace klasowe, sprawdziany, kartkówki) są przechowywane przez nauczyciela do następnego roku szkolnego i dostępne do wglądu dla uczniów i ich rodziców/opiekunów).

W przypadku nieobecności na zajęciach uczeń ma obowiązek samodzielnie nadrobić zrealizowany materiał.

D. Ocenianie ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych dostosowane jest do jego indywidualnych możliwości. Uwzględnia zalecania opinii lub orzeczenia PPP, jego zaangażowanie w postępy w nauce.

E. Kryteria na poszczególne stopnie:

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- ma i stosuje wiadomości oraz umiejętności wykraczające poza zakres wymagań podstawy programowej dla danego etapu kształcenia,
- ma wiadomości oraz umiejętności z zakresu wymagań podstawy programowej dla danego etapu kształcenia i stosuje je do rozwiązania zadań problemowych o wysokim stopniu złożoności,
- samodzielnie podejmuje działania zmierzające do poszerzenia swoich wiadomości i umiejętności zdobytych na lekcjach przyrody,
- formułuje problemy i buduje modele odpowiedzi,
- wykorzystuje wiedzę i umiejętności do analizy, syntezy i rozwiązywania nietypowych problemów.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował w pełnym zakresie wiadomości i umiejętności określone w wymaganiach podstawy programowej,
- stosuje zdobytą wiedzę i umiejętności do rozwiązywania problemów oraz zadań problemowych (nowych),
- analizuje i ocenia informacje pochodzące z różnych źródeł,
- poprawnie wyjaśnia zależności przyczynowo skutkowe,
- wykazuje dużą samodzielność i potrafi bez pomocy nauczyciela korzystać z różnych źródeł wiedzy, np.: układu okresowego pierwiastków chemicznych, wykresów, tablic fizycznych, chemicznych, encyklopedii i internetu,
- projektuje i bezpiecznie wykonuje doświadczenia,
- wykorzystuje zdobytą wiedzę do samodzielnego rozwoju.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował w dużym zakresie wiadomości i umiejętności określone w wymaganiach podstawy programowej,
- poprawnie stosuje wiadomości i umiejętności do samodzielnego rozwiązywania typowych zadań i problemów,
- krytycznie korzysta z wielu źródeł wiedzy,
- określa związki przyczynowo skutkowe,
- wykonuje samodzielnie i poprawnie większość poleceń, zadań i doświadczeń, przestrzegając zasad bezpieczeństwa.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- z pomocą nauczyciela poprawnie stosuje wiadomości i umiejętności do rozwiązywania typowych zadań i problemów,
- z pomocą nauczyciela korzysta ze źródeł wiedzy,
- z pomocą nauczyciela bezpiecznie wykonuje doświadczenia.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- ma pewne braki w wiadomościach i umiejętnościach określonych w wymaganiach podstawy programowej, ale nie przekreślają one możliwości dalszego kształcenia,
- z pomocą nauczyciela rozwiązuje typowe zadania teoretyczne i praktyczne o niewielkim stopniu trudności.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- mimo pomocy nauczyciela , możliwości korzystania z podręcznika lub innych stosowanych na lekcjach źródeł informacji nie podejmuje zadań lub nie rozwiązuje zadań odnoszących się do elementarnych faktów, procesów, zjawisk;
- nie opanował treści niezbędnych do kontynuowania nauki;
- nie potrafi odtworzyć fragmentarycznej wiedzy;
- wykazuje brak systematyczności i chęci do nauki.

WYMAGANIA EDUKACYJNE NA POSZCZEGÓLNE STOPNIE SZKOLNE dla wątku biologia

Wątek tematyczny	Lp.	Sugerowany temat lekcji	Poziom wymagań (pismem półgrubym zostały zaznaczone wymagania z podstawy programowej)				
			Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
Metoda naukowa i wyjaśnianie świata	1.	Metoda naukowa pozwala zrozumieć świat	<ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>metoda naukowa, problem badawczy, hipoteza</i> – przeprowadza prostą obserwację, np. wybarwionych ziaren skrobi w komórkach bulwy ziemniaka i owocu banana – opisuje warunki prawidłowego prowadzenia i dokumentowania obserwacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia etapy procedury naukowej – opisuje warunki prawidłowego planowania i przeprowadzania eksperymentów (jeden badany parametr, powtórzenia, próby kontrolne, standaryzacja warunków eksperymentu) – podaje różnicę pomiędzy obserwacją a eksperymentem – formułuje wnioski na podstawie wyników obserwacji i doświadczenia 	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowuje preparat mikroskopowy – opisuje sposób dokumentowania wyników eksperymentów 	<ul style="list-style-type: none"> – formułuje hipotezy – planuje sposób weryfikacji hipotezy – wyjaśnia różnicę między próbą badawczą a próbą kontrolną – wymienia przykłady danych jakościowych i danych ilościowych 	<ul style="list-style-type: none"> – stosuje metodę naukową do rozwiązywania problemów badawczych
	2.	W stronę teorii naukowej	<ul style="list-style-type: none"> – omawia założenia teorii ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia podstawowe kryteria naukowości – wymienia przykłady bezpośrednich i pośrednich dowodów ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, dlaczego teoria ewolucji jest centralną teorią biologii 	<ul style="list-style-type: none"> – planuje i przeprowadza wybrane obserwacje i eksperymenty, np. badanie aktywności enzymu w komórkach bulwy ziemniaka 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje bezpośrednie i pośrednie dowody ewolucji
Wynalazki, które zmieniły świat	3.	Pierwszy mikroskop i rozwój technik	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia wybrane wynalazki i odkrycia związane z rozwojem 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na jakiej zasadzie działa mikroskop optyczny 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia rodzaje mikroskopów – omawia rodzaje 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje mikroskop optyczny z mikroskopem 	<ul style="list-style-type: none"> – dowodzi związku pomiędzy wynalezieniem

		<p>mikroskopowych, pierwsze szczepionki</p>	<p>nauk o życiu</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia rodzaje mikroskopów – wyjaśnia, czym są i jak działają szczepienia ochronne – definiuje pojęcia: <i>antygen, przeciwciało</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przyporządkowuje obrazy do mikroskopów, przy pomocy których zostały one uzyskane – wyszukuje informacje na temat pierwszego mikroskopu i rozwoju technik mikroskopowych oraz pierwszych szczepionek – rozróżnia rodzaje odporności i podaje ich przykłady 	<p>odporności</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje argumenty przemawiające za powszechnością szczepień 	<p>elektronowym</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, jaki wpływ na rozwój biologii i medycyny miało wynalezienie mikroskopu – analizuje naukowe i społeczne znaczenie rozwoju technik mikroskopowych i wynalezienia szczepionek 	<p>mikroskopu a podejściem ludzi do problemów higieny, chorób zakaźnych, leczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym są szczepionki skojarzone
	4.	<p>Od antybiotyków po łańcuchową reakcję polimerazy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>antybiotyk, łańcuchowa reakcja polimerazy (PCR), biotechnologia</i> – wyszukuje informacje na temat pierwszych antybiotyków oraz analizuje naukowe i społeczne znaczenie ich odkrycia – określa znaczenie biotechnologii tradycyjnej i biotechnologii nowoczesnej 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia historię odkrycia penicyliny – wyszukuje informacje na temat odkrycia termostabilnej polimerazy DNA i rozwoju biotechnologii molekularnej – podaje przykłady zastosowania techniki PCR w życiu człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na czym polegała jakościowa zmiana w medycynie po odkryciu i upowszechnieniu antybiotyków – omawia historię wybranych odkryć i wynalazków, analizując proces dokonywania odkrycia lub wynalazku i wskazując uwarunkowania tego procesu – wyjaśnia różnicę między działaniem związków chemicznych o charakterze bakterio-bójczym a działaniem związków chemicznych o charakterze cytostatycznym 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny powstawania oporności bakterii na antybiotyki i wiąże ten proces z niewłaściwymi zachowaniami ludzi – uzasadnia, że mutacje mają znaczenie dla powstania oporności bakterii na antybiotyki – analizuje znaczenie naukowe i społeczne odkrycia termostabilnej polimerazy DNA i rozwoju biotechnologii molekularnej – analizuje kolejne etapy łańcuchowej reakcji polimerazy 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia znaczenie poszczególnych odkryć i wynalazków, wybiera najważniejsze odkrycia i wynalazki oraz uzasadnia swój wybór
<p>Energia – od Słońca do żarówki</p>	5.	<p>Fotosynteza i oddychanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – omawia znaczenie fotosyntezy – wskazuje chloroplasty 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na czym polegają fotosynteza i oddychanie tlenowe 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia przebieg fotosyntezy – wyjaśnia związek 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, skąd pochodzi zielone zabarwienie roślin 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje różnice między oddychaniem tlenowym

			<p>jako miejsce zachodzenia fotosyntezy</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia znaczenie oddychania komórkowego – wskazuje mitochondria jako miejsce zachodzenia oddychania tlenowego 	<ul style="list-style-type: none"> – zapisuje reakcje fotosyntezy i oddychania tlenowego – określa funkcje ATP – wyjaśnia znaczenie wymiany gazowej – wymienia przykłady organizmów przeprowadzających: fotosyntezę, oddychanie tlenowe, oddychanie beztlenowe, fermentację 	<p>między budową ATP a jego funkcją jako przenośnika użytecznej biologicznie energii chemicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa znaczenie oddychania beztlenowego i fermentacji 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje fotosyntezę z oddychaniem 	<p>a oddychaniem beztlenowym i fermentacją</p>
	6.	Energia w ekosystemie	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia role producentów, konsumentów i destruentów w ekosystemie – definiuje pojęcie <i>łańcuch pokarmowy</i> – przedstawia schematycznie przepływ energii przez ekosystem 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia przepływ energii przez ekosystemy wodne i lądowe – rysuje piramidę energii – wyjaśnia, dlaczego energia przepływa przez ekosystem 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na czym polega lokalne znaczenie chemosyntezy – wyjaśnia, dlaczego ekosystemy są uzależnione od dopływu energii z zewnątrz 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia funkcjonowanie oaz hydrotermalnych 	<ul style="list-style-type: none"> – przewiduje losy ekosystemu, który został odcięty od zewnętrznych dostaw energii – przewiduje kolejność obumierania poszczególnych poziomów troficznych
Technologie współczesne i przyszłości	7.	Technologie współczesne i przyszłości	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady współczesnych technologii – omawia znaczenie współczesnych technologii w rozwiązywaniu aktualnych problemów biologicznych i środowiskowych 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady polimerów wykorzystywanych w życiu codziennym – wyjaśnia, dlaczego syntetyczne polimery biodegradowalne są przyjazne środowisku 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, co to są mikromacierze – omawia możliwości wykorzystania mikromacierzy w różnych dziedzinach nauki i przemysłu – omawia zasadę działania komputera biologicznego 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia kilka przykładów najnowocześniejszych technologii, które wykorzystują osiągnięcia biologii 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia fotoogniwa wykorzystujące barwniki fotosyntetyczne jako przykłady wynalazku zainspirowanego przyrodą
Cykle, rytmy i czas	8.	Cykle, rytmy i czas	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>rytm okołodobowy, rytm miesięczny, rytm roczny</i> – wymienia przykłady zjawisk i procesów 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przystosowawcze znaczenie rytmu okołodobowego – omawia okołodobowy rytm aktywności 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia przykłady zjawisk i procesów biologicznych odbywających się cyklicznie – wyjaśnia, na czym 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje dobowy rytm wydzielania hormonów – opisuje niektóre aspekty rytmiki dobowej u roślin – omawia zjawisko 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje kolejne fazy cyklu miesięczkowego

			biologicznych odbywających się cyklicznie – wymienia przykłady procesów życiowych wykazujących rytmikę okołodobową	człowieka ze szczególnym uwzględnieniem roli szyszynki – analizuje wpływ sytuacji zaburzających działanie zegara biologicznego na zdrowie człowieka	polega znaczenie biologiczne sezonowej aktywności zwierząt (np. hibernacja, estywacja, okres godów) – podaje przykłady migracji w świecie zwierząt	fotoperiodyzmu roślin – ocenia znaczenie biologiczne sezonowej aktywności zwierząt	
Zdrowie	9.	Stan zdrowia. Czynniki wpływające na zdrowie	– wyjaśnia, czym jest zdrowie – wyjaśnia, czym jest homeostaza – wymienia przykłady parametrów ważnych dla utrzymania homeostazy – wymienia czynniki wpływające na zdrowie człowieka	– wyjaśnia, w jaki sposób organizm zachowuje homeostazę – opisuje stan zdrowia w aspekcie fizycznym, psychicznym i społecznym – klasyfikuje czynniki wpływające na zdrowie człowieka	– omawia mechanizm regulacji temperatury ciała człowieka – analizuje wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych na zdrowie	– omawia mechanizm sprzężenia zwrotnego ujemnego – wyjaśnia znaczenie sprzężenia zwrotnego ujemnego w utrzymaniu homeostazy organizmu	– podaje przykłady parametrów fizjologicznych regulowanych na zasadzie sprzężeń zwrotnych
	10.	Choroba jako zakłócenie homeostazy	– definiuje chorobę jako zakłócenie dynamicznej równowagi wewnętrznej organizmu – charakteryzuje wpływ różnych czynników o charakterze cywilizacyjnym na zdrowie – definiuje pojęcie <i>stres</i> – wymienia przykłady chorób cywilizacyjnych i społecznych – omawia znaczenie badań profilaktycznych	– wymienia przykłady czynników fizycznych, chemicznych i biologicznych, które przyczyniają się do powstawania chorób – przewiduje wpływ stylu i trybu życia ludzi na ich zdrowie – omawia znacznie badań profilaktycznych – analizuje wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych na zdrowie	– omawia wpływ wybranych czynników biologicznych na zdrowie – rozróżnia choroby cywilizacyjne i społeczne	– charakteryzuje choroby genetyczne, nowotworowe, zakaźne, cywilizacyjne i społeczne – analizuje wpływ czynników dziedzicznych na prawdopodobieństwo wystąpienia określonych chorób	– klasyfikuje wybrane choroby ze względu na przyczyny ich powstawania – omawia znaczenie stresu dla funkcjonowania organizmu
Woda – cud natury	11.	Woda jako środowisko życia	– nazywa właściwości wody – omawia warunki życia	– omawia właściwości wody istotne dla organizmów żywych	– porównuje warunki życia w środowisku wodnym z warunkami	– analizuje przystosowania morfologiczne,	– wskazuje czynniki decydujące o zawartości wody

			w wodzie (gęstość, przejrzystość, temperatura, zawartość gazów oddechowych, przepuszczalność dla światła)	– wymienia przystosowania organizmów do życia w wodzie	życia w środowisku lądowym	anatomiczne i fizjologiczne organizmów do życia w wodzie na przykładzie ryb - omawia grupy ekologiczne roślin (hydrofity, higrofity, mezofity, kserofity)	w organizmie
	12.	Woda w organizmie	– wyjaśnia, czym jest bilans wodny organizmów	– wyjaśnia, na czym polega osmoregulacja – wyjaśnia, na czym polega transpiracja	– omawia mechanizmy osmoregulacji zwierząt żyjących w różnych środowiskach – określa, jakie znaczenie w bilansie wodnym roślin ma transpiracja – określa, jakie jest znaczenie aparatów szparkowych w transpiracji	– analizuje i porównuje bilans wodny zwierząt żyjących w różnych środowiskach (środowisko lądowe, wody słodkie i słone)	– analizuje pobieranie i transport wody w roślinie
Wielcy rewolucjoniści nauki	13.	Arystoteles i początki biologii. Linneusz i porządek przyrody	– definiuje pojęcia: <i>sztuczny system klasyfikacji, naturalny system klasyfikacji</i> organizmów, gatunek – wymienia kryteria klasyfikowania organizmów – wymienia główne rangi taksonów	– określa zadania systematyki – uzasadnia potrzebę porządkowania wiedzy o organizmach żywych – wyjaśnia, na czym polega binominalny system nazewnictwa gatunków	– wyjaśnia zasady sztucznego i naturalnego systemu klasyfikacji organizmów – wykazuje przełomowe znaczenie dokonań Arystotelesa i Linneusza dla rozwoju biologii – wyjaśnia, na czym polega hierarchiczny układ rang jednostek taksonomicznych	– przedstawia dokonania Arystotelesa i Linneusza na tle okresu historycznego, w którym ci uczeni żyli i pracowali – ocenia, jakie jest znaczenie systematyki dla rozwoju biologii, a zwłaszcza dla rozwoju teorii ewolucji	– wyjaśnia zasady konstruowania kluczy do oznaczania gatunków – oznacza rośliny przy użyciu prostego klucza opartego na wybranych cechach morfologicznych
	14.	Darwin i wyjaśnianie różnorodności organizmów	– wymienia podstawowe elementy teorii ewolucji drogą doboru naturalnego	– przedstawia znaczenie podróży Darwina na okręcie Beagle dla powstania teorii ewolucji na drodze doboru naturalnego	– wykazuje przełomowe znaczenie pracy Darwina dla rozwoju biologii – wymienia podstawowe prawidłowości ewolucji	– przedstawia dokonania Karola Darwina na tle okresu historycznego, w którym on żył i pracował – wyjaśnia różnice między dobozem naturalnym a dobozem sztucznym	– wyjaśnia, w jaki sposób wybrani uczeni dokonali swoich najważniejszych odkryć

						– wyjaśnia, dlaczego dzieło Darwina <i>O powstawaniu gatunków</i> jest zaliczane do książek, które wstrząsnęły światem	
Dylematy moralne w nauce	15.	Socjobiologia jako przykład koncepcji biologicznej o szerokim kontekście społecznym	– wyjaśnia, czym zajmuje się socjobiologia – przedstawia kontrowersje towarzyszące socjologii	– wymienia podstawowe założenia socjologii – omawia biologiczne i społeczne podłoże różnych form nietolerancji	– określa różnicę pomiędzy nauką zawartością teorii socjologicznych a ich interpretacją w odniesieniu do człowieka – przedstawia propozycje, jak przeciwdziałać różnym formom nietolerancji	– odróżnia fakty naukowe dotyczące socjologii od mitów towarzyszących postrzeganiu tej dyscypliny naukowej	– wymienia przykłady nadużywania pojęć i kategorii socjologicznych
	16.	Dylematy wokół współczesnych odkryć genetyki, biotechnologii i medycyny	– podaje przykłady badań prenatalnych i informacje, jakie można uzyskać dzięki tym badaniom – definiuje pojęcie <i>klonowanie</i> – podaje przykłady praktycznego zastosowania GMO	– określa cel i znaczenie badań prenatalnych – określa przedmiot zainteresowania biotechnologii – wyjaśnia, na czym polegają badania genomu człowieka – wyjaśnia, na czym polega klonowanie – wyjaśnia, na czym polega zapłodnienie <i>in vitro</i> – przedstawia swoje stanowisko wobec GMO, klonowania reprodukcyjnego, klonowania terapeutycznego, zapłodnienia <i>in vitro</i>, badań prenatalnych	– podaje przykłady dziedzin życia, w których można zastosować zdobycze biotechnologii – wyjaśnia, w jaki sposób biotechnologia może się przyczynić do postępu medycyny – charakteryzuje problemy etyczne, moralne i prawne, wynikające z rozwoju biotechnologii – wyjaśnia zależność między biotechnologią a inżynierią genetyczną	– ocenia przydatność informacji uzyskanych dzięki badaniom prenatalnym – przedstawia swoje stanowisko wobec badania genomu człowieka, dostępności informacji na temat indywidualnych cech genetycznych człowieka i innych problemów etycznych związanych z postępowaniem genetyki, biotechnologii i współczesnej medycyny	– przedstawia obawy, które towarzyszą badaniom w zakresie biotechnologii
Nauka	17.	Zdrowie	– wyjaśnia, jakie	– porównuje leki	– analizuje wpływ na	– porównuje skład	– ocenia, czy słuszne jest

w mediach		w mediach	znaczenie mają media dla rozpowszechniania informacji istotnych dla rozwoju gatunku ludzkiego	z suplementami diety	zdrowie reklamowanych produktów, w szczególności żywnościowych, farmaceutycznych, kosmetycznych (np. rzeczywista kaloryczność produktów typu <i>light</i>, zawartość witamin w produktach a dobowe zapotrzebowanie, niekontrolowane stosowanie leków dostępnych bez recepty)	i kaloryczność produktów typu <i>light</i> ze składem i kalorycznością produktów nieoznaczonymi w ten sposób – porównuje dobowe zapotrzebowanie na witaminy z zawartością witamin w produktach	podawanie żywności typu <i>light</i> dzieciom
	18.	Spór o GMO i wytwarzane z nich produkty. Media a świadomość ekologiczna społeczeństwa	– porównuje przedmiot badań ekologii z informacjami na temat ekologiczności produktów przekazywanej przez media – wyjaśnia, czym jest żywność ekologiczna	– wskazuje błędy w informacjach medialnych oraz podaje prawidłową treść informacji – wyjaśnia na podstawie analizy komunikatów medialnych i materiałów merytorycznych dotyczących GMO, z czego wynikają kontrowersje dotyczące GMO i wytwarzanych z nich produktów	– ocenia krytycznie informacje medialne pod kątem ich zgodności z aktualnym stanem wiedzy naukowej	– analizuje informacje reklamowe pod kątem ich prawdziwości naukowej, wskazuje informacje niepełne, nierzetelne, nieprawdziwe	– omawia skutki kontrowersji związanych z GMO i produktami wytwarzanymi z GMO
Współczesna diagnostyka i medycyna	19.	Współczesny obraz klasycznych metod diagnostycznych	– wymienia przykłady klasycznych metod diagnostycznych w medycynie	– wymienia przykłady chorób możliwych do zdiagnozowania za pomocą klasycznych metod diagnostycznych	– omawia ograniczenia i wady klasycznych metod diagnostycznych w medycynie	– wyjaśnia znaczenie posiewów w dobieraniu skutecznych leków antybakteryjnych	– ocenia skuteczność, dostępność i wartość klasycznych metod diagnostycznych w medycynie
	20.	Diagnostyka immunologiczna	– definiuje pojęcie <i>medycyna molekularna</i>	– omawia cechy przeciwciał przydatne	– omawia metody wykrywania mutacji	– ocenia znaczenie diagnostyczne metod	– ocenia skuteczność, dostępność i wartość

		i molekularna	i wymienia przykłady jej zastosowania – wymienia choroby, które diagnozuje się metodami immunologicznymi	w diagnostyce chorób – wymienia przykładowe metody stosowane w diagnostyce molekularnej patogenów	genowych – porównuje zasadę i skuteczność klasycznych, molekularnych i immunologicznych metod wykrywania patogenów	wykrywania mutacji genowych	molekularnych i immunologicznych metod wykrywania patogenów
Ochrona przyrody i środowiska	21.	Metody genetyczne w ochronie bioróżnorodności	– podaje przykłady wykorzystania metod genetycznych w ochronie bioróżnorodności	– wyjaśnia, czym są banki genów	– omawia możliwości wykorzystania metod genetycznych w ochronie zagrożonych gatunków	– ocenia przydatność tzw. banków genów	– prezentuje własne zdanie na temat wykorzystania metod genetycznych w ochronie bioróżnorodności
	22.	GMO a ochrona środowiska	– definiuje pojęcie <i>oczyszczanie biologiczne</i> – określa korzyści wynikające ze stosowania GMO w rolnictwie i przemyśle	– wyjaśnia, w jaki sposób GMO mogą wpłynąć korzystnie na środowisko naturalne	– przedstawia udział bakterii w unieszkodliwianiu zanieczyszczeń środowiska (np. biologiczne oczyszczalnie ścieków)	– ocenia znaczenie genetycznie zmodyfikowanych bakterii w unieszkodliwianiu zanieczyszczeń środowiska	– uzasadnia, że niektóre gatunki powinny być objęte ochroną gatunkową
Nauka i sztuka	23.	Nauka i sztuka	– podaje przykłady materiałów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego używanych przez dawnych artystów	– wymienia informacje z zakresu biologii, jakie można zdobyć dzięki analizie dzieła sztuki	– analizuje na wybranych przykładach informacje dotyczące stanu zdrowia ludzi, zwierząt i roślin utrwalone na obrazach i w rzeźbach – uzasadnia twierdzenie, że dzieła sztuki z dawnych epok są źródłem informacji z zakresu biologii	– analizuje symbolikę przedstawień roślin i zwierząt w sztuce – wymienia przykłady malarzy, których dzieła wskazują, że mogli cierpieć na choroby narządu wzroku, i podaje objawy chorób, które można rozpoznać na podstawie ich obrazów	
Barwy i zapachy świata	24.	Receptory światła i zapachu. Znaczenie barw i zapachów w rozmnażaniu roślin	– definiuje pojęcie <i>fotoreceptor</i>	– przedstawia biologiczne znaczenie barw i zapachów kwiatów i owoców	– omawia budowę receptorów światła i zapachu wybranych grup zwierząt – wskazuje elementy budowy roślin	– wyjaśnia różnicę między budową i funkcjonowaniem oka prostego a budową i funkcjonowaniem oka złożonego	– wykazuje związek między barwą i zapachem kwiatu a biologią zapylenia

					warunkujących powstawanie różnych barw – wskazuje elementy budowy roślin odpowiedzialnych za wytwarzanie zapachów	– porównuje budowę i znaczenie receptorów zapachu wybranych grup zwierząt	
	25.	Znaczenie barw i zapachów u zwierząt	– definiuje pojęcia: <i>chemoreceptor</i> , <i>feromony</i>	– omawia znaczenie barw i zapachów w poszukiwaniu partnera i opiece nad potomstwem u zwierząt	– wyjaśnia znaczenie mimikry i mimetyzmu	–wymienia przykłady zwierząt o barwach ostrzegawczych –wymienia przykłady mimikry i mimetyzmu	– uzasadnia, że barwa i zapach mają duże znaczenie w porozumiewaniu się zwierząt
Największe i najmniejsze	27.	Największe i najmniejsze	– podaje przykłady organizmów występujących w skrajnych warunkach środowiskowych	– wyszukuje informacje o rekordach w świecie roślin i zwierząt pod kątem różnych cech (np. wielkość, długość życia, temperatura ciała, częstotliwość oddechów i uderzeń serca, szybkość poruszania się, długość skoku, długość wędrówek, czas rozwoju, liczba potomstwa, liczba chromosomów, ilość DNA, liczba genów)	– analizuje przyczyny ograniczające wielkość organizmów	– analizuje informacje o rekordach w świecie roślin i zwierząt pod kątem różnych cech	– wykazuje związek między występowaniem specyficznych cech roślin i zwierząt a przystosowaniem tych organizmów do środowiska

dla wątku chemia

1. Metoda naukowa i wyjaśnianie świata (1.2)

Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -określa, czym zajmują się nauki przyrodnicze -wyjaśnia pojęcie <i>metoda naukowa</i> -wyjaśnia, do czego służą teorie naukowe -podaje, czego dotyczy obserwacja -podaje, czego dotyczy eksperyment -wymienia i stosuje zasady BHP obowiązujące w pracowni chemicznej -podaje nazwy podstawowego sprzętu i szkła laboratoryjnego -podaje obserwacje do doświadczenia chemicznego -podaje nazwy podstawowych substancji poznanych na lekcjach chemii -zapisuje wzory chemiczne podstawowych substancji poznanych na lekcjach chemii -zapisuje proste równania reakcji chemicznych (cząsteczkowo, jonowo, jonowo w sposób skrócony) -wyjaśnia, na czym polega spalanie całkowite i niecałkowite -definiuje pojęcie <i>denaturacja</i> -definiuje pojęcia: <i>dysocjacja jonowa, elektrolit</i> -określa ładunek kationów i anionów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -podaje różnicę między obserwacją a eksperymentem -wyjaśnia pojęcie <i>hipoteza</i> -wymienia części składowe opisu doświadczenia chemicznego -podaje możliwości wykorzystania doświadczeń chemicznych -formułuje wnioski z prostych doświadczeń chemicznych -wyjaśnia przebieg procesu tworzenia się jonów: kationów, anionów -odróżnia nazwy zwyczajowe od systematycznych -stosuje nazwy systematyczne i zwyczajowe najważniejszych substancji poznanych na lekcjach chemii 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia, na czym polega doskonalenie i rozwój nauki -wyjaśnia pojęcia: <i>powtarzalność eksperymentu, próba kontrolna</i> -podaje nazwy sprzętu i szkła laboratoryjnego -opisuje typowe doświadczenia chemiczne -zapisuje wzory chemiczne substancji -zapisuje równania reakcji chemicznych w formie cząsteczkowej, jonowej i jonowej skróconej -wymienia rodzaje doświadczeń chemicznych -opisuje substancje będące elektrolitami 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -opisuje etapy prowadzące do włączenia lub nie włączenia danej hipotezy do teorii naukowej (np. dotyczące efektu Tyndalla) -opisuje rodzaje doświadczeń chemicznych -zapisuje trudniejsze równania reakcji chemicznych -przedstawia przebieg reakcji chemicznych za pomocą modeli -wyjaśnia, dlaczego roztwory elektrolitów przewodzą prąd elektryczny -swobodnie posługuje się nazewnictwem i wzorami chemicznymi wprowadzonymi na lekcjach chemii
[1]	[1 + 2]	[1 + 2 + 3]	[1 + 2 + 3 + 4]

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej.

Uczeń:

- formułuje hipotezy,
- projektuje doświadczenie chemiczne, dzięki któremu można zweryfikować postawioną hipotezę.

2. Wynalazki, które zmieniły świat (9.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia właściwości wspólne dla wszystkich metali -podaje właściwości metali, które umożliwiają ich rozróżnianie -definiuje pojęcie stop metali -podaje przykłady stopów metali wymienia podstawowe zastosowania niektórych metali i ich stopów -wyjaśnia pojęcie <i>ruda metali</i> -definiuje pojęcie szkła -podaje właściwości szkła -podaje zastosowania szkła -wymienia przykłady i zastosowania produktów ceramicznych -wymienia podstawowe surowce stosowane do produkcji papieru -określa główny składnik wykorzystywany do produkcji papieru -określa właściwości celulozy -definiuje pojęcia: <i>mydło, detergent</i> -podaje przykłady kosmetyków i leków naturalnych stosowanych w starożytności -wyjaśnia, co to jest ropa naftowa -wymienia produkty przeróbki ropy naftowej -wyjaśnia znaczenie paliw dla współczesnego człowieka -omawia różnice między włóknami naturalnymi a włóknami sztucznymi (pochodzenie) -wymienia wady i zalety stosowania tworzyw sztucznych -podaje zastosowanie prochu czarnego -podaje zastosowania nitrogliceryny -podaje, kto jako pierwszy otrzymał dynamit -omawia zastosowania dynamitu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia pochodzenie nazw epok prehistorycznych – epoki brązu oraz epoki żelaza -porównuje właściwości niektórych metali i ich stopów -podaje sposoby otrzymywania metali z rud -zapisuje równania reakcji redukcji tlenków żelaza -wymienia surowce wykorzystywane do produkcji szkła -wyjaśnia, co to jest kaolin -wymienia surowce stosowane do produkcji ceramiki -określa właściwości porcelany -wymienia etapy produkcji papieru -podaje przykłady rodzajów papieru -podaje zapis słowny reakcji zmydlenia tłuszczów -wymienia zastosowania produktów przeróbki ropy naftowej -wyjaśnia znaczenie ropy naftowej w życiu codziennym -wyjaśnia pojęcie <i>celuloid</i> -wyjaśnia różnice między prochem czarnym a prochem bezdymnym -wyjaśnia, co to jest dynamit 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia pojęcie <i>patyna</i> -omawia sposób powstawania patyny -wymienia skład pierwiastkowy najważniejszych stopów metali -wymienia surowce wykorzystywane do produkcji stopów żelaza -wymienia kolejno procesy zachodzące w wielkim piecu -opisuje historię powstawania szkła -opisuje wybrane rodzaje papieru -opisuje historię powstawania mydła -wymienia procesy, które umożliwiły obróbkę surowców naturalnych stosowanych do produkcji kosmetyków -wyjaśnia (na przykładzie) wpływ rozwoju medycyny na zdrowie ludzi -wymienia niektóre substancje stosowane do modyfikacji właściwości tworzyw sztucznych -wymienia podstawowe składniki wykorzystywane do produkcji celuloideu -wymienia składniki prochu czarnego -wymienia właściwości nitrogliceryny i dynamitu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -opisuje znaczenie niektórych surowców wykorzystywanych w procesie wielkopiecowym -wyjaśnia przebieg kolejnych etapów zachodzących podczas produkcji stopów żelaza w wielkim piecu -zapisuje równania reakcji chemicznych zachodzących w wielkim piecu -analizuje wpływ metali i ich stopów na rozwój cywilizacji -opisuje historię powstawania porcelany -analizuje historię utrwalania informacji od wykorzystania glinianych tabliczek do stosowania papieru -omawia otrzymywanie niektórych rodzajów papieru -omawia rozwój procesu produkcji środków czystości oraz kosmetyków na przestrzeni wieków -wyjaśnia różnice w działaniu salicyny i aspiryny -omawia rozwój przemysłu tworzyw sztucznych -analizuje znaczenie tworzyw sztucznych w różnych dziedzinach życia -wyjaśnia, czym jest nitrogliceryna -opisuje znaczenie prochu, dynamitu oraz nitrogliceryny w wybranych aspektach życia człowieka

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- opisuje zastosowania magnetytu,
- opisuje różne rodzaje stali,
- łączy właściwości różnych rodzajów stali z ich zastosowaniami,
- porównuje właściwości gliny i produktów jej przeróbki,
- opisuje środki wybuchowe inne niż proch, dynamit i nitrogliceryna.

3. Energia – od Słońca do żarówki (10.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –wymienia procesy zachodzące na Ziemi dzięki energii słonecznej –podaje najpopularniejszy sposób uzyskiwania energii przez człowieka –definiuje pojęcia: <i>układ, otoczenie</i> –podaje przykłady parametrów układu –dzieli procesy na egzo- i endoenergetyczne –podaje przykłady procesów egzo- i endoenergetycznych –określa, czy proces jest samorzutny, czy wymuszony –zalicza układy do otwartych, zamkniętych lub izolowanych –wymienia źródła światła –wyjaśnia pojęcie <i>energooszczędny</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –opisuje rodzaje układów (otwarty, zamknięty, izolowany) –podaje przykłady układów: otwartego, zamkniętego i izolowanego –omawia sposoby wydzielania się energii –podaje przykłady procesów samorzutnych i wymuszonych –wymienia substancje, z których wykonuje się świece –omawia właściwości substancji, z których wykonuje się świece –opisuje zjawiska zachodzące podczas spalania świecy –opisuje budowę żarówki 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –definiuje pojęcie <i>energia wewnętrzna</i> –omawia zmiany energii układu w reakcjach egzoenergetycznych i endoenergetycznych –definiuje pojęcie <i>energia aktywacji</i> –omawia substancje wykorzystywane jako źródła światła 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –opisuje procesy samorzutne, wymuszone –wyjaśnia pojęcia: <i>samozapłon, temperatura samozapłonu</i> –wymienia wady i zalety poznanych źródeł światła –przedstawia właściwości, jakie powinno mieć doskonałe źródło światła wytworzone przez człowieka

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej.

Uczeń:

- opisuje działanie ogrzewaczy chemicznych oraz podaje odpowiednie przykłady,
- omawia zmiany energii substratów i produktów w reakcji egzoenergetycznej i endoenergetycznej,
- omawia zjawisko luminescencji,
- wyjaśnia sposób zastosowania pierwiastków promieniotwórczych do pozyskiwania energii.

4. Technologie współczesne i przyszłości (13.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –podaje przykład metody produkcji lub przetwórstwa (rozumie pojęcie <i>technologia</i>) –wymienia materiały przewodzące prąd stosowane w życiu codziennym –definiuje pojęcia: <i>mer, monomer, polimer, reakcja polimeryzacji</i> –podaje przykłady polimerów –podaje przykład polimeru przewodzącego prąd 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –wyjaśnia pojęcie <i>technologia</i> –wymienia przykłady polimerów oraz ich zastosowania –zapisuje wzór benzenu (sumaryczny oraz szkieletowy) –podaje zastosowania diod elektroluminescencyjnych w życiu codziennym –wyjaśnia, czym zajmuje się nanotechnologia 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –definiuje pojęcie <i>technologia chemiczna</i> –wyjaśnia potrzebę ciągłych poszukiwań nowych technologii –zapisuje równanie polimeryzacji etynu –zapisuje wzór strukturalny benzenu –wskazuje grupę fenylenową we wzorach związków chemicznych –omawia, co powoduje przewodnictwo polimerów –wyjaśnia, co to są diody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –analizuje, w których dziedzinach życia niezbędne jest zastosowanie nowych technologii –rysuje fragment łańcucha poliacetyleny –wyjaśnia pojęcie <i>sprężone wiązania podwójne</i> –wyjaśnia, dlaczego poliacetylen przewodzi prąd elektryczny –przedstawia zalety nanomateriałów –omawia budowę grafenu

-definiuje pojęcie węglowodory aromatyczne -wyjaśnia pojęcie <i>nanomateriały</i>	- wyjaśnia, co to są fulereny - podaje niektóre zastosowania fulerenów	elektroluminescencyjne -przedstawia podział nanomateriałów -opisuje właściwości grafenu - omawia otrzymywanie, właściwości oraz zastosowania nanorurek węglowych	
--	---	--	--

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- omawia budowę wybranych polimerów przewodzących (monomer, polimer, wzory),
- charakteryzuje związki aromatyczne,
- wyjaśnia budowę benzenu,
- wyjaśnia znaczenie litery *p* w nazwie poli(*p*-fenylen).

5. Cykle, rytmy i czas (19.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –przedstawia podział reakcji chemicznych ze względu na ich szybkość –wymienia czynniki, które mogą wpływać na szybkość reakcji chemicznych –wyjaśnia pojęcie <i>szereg aktywności metali</i> –porównuje aktywność chemiczną substancji, stężenie roztworów, wpływ temperatury na szybkość reakcji chemicznej w prowadzonych doświadczeniach chemicznych –definiuje pojęcie <i>katalizator</i> –definiuje pojęcia: <i>korozja, rdzewienie</i> –podaje podstawowe sposoby zabezpieczenia metali i ich stopów przed korozją –definiuje pojęcia: <i>fermentacja alkoholowa, fermentacja octowa, jęłczenie</i> –podaje proste sposoby zapobiegania lub spowalniania niekorzystnych przemian żywności, takich jak jęłczenie masła –podaje przykłady czynników środowiska wpływających na starzenie się skóry –wymienia substancje chroniące skórę przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –podaje obserwacje i formułuje wnioski do doświadczeń chemicznych, w których badano wpływ różnych czynników na szybkość reakcji chemicznej –porównuje aktywność chemiczną metali na podstawie ich położenia w szeregu aktywności –określa wpływ katalizatora na przebieg reakcji chemicznej –wymienia materiały niemetaliczne mogące ulegać korozji –definiuje pojęcia: <i>korozja chemiczna, korozja elektrochemiczna</i> –wyjaśnia, na czym polega proces psucia się żywności, np. kwaśnienie wina –wyjaśnia, do czego służą dodatki do żywności, np. konserwanty –wyjaśnia pojęcie <i>rodniki</i> –opisuje funkcje niektórych substancji stosowanych w kosmetykach do ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –opisuje doświadczenia chemiczne, w których badano wpływ różnych czynników na szybkość reakcji chemicznej –przewiduje przebieg doświadczenia chemicznego na podstawie analizy szeregu aktywności metali –przedstawia podział katalizatorów –opisuje wybrane rodzaje katalizatorów –podaje, jakie czynniki środowiska powodują korozję –wyjaśnia wpływ różnych czynników na szybkość rdzewienia –podaje sposoby zabezpieczania metali i ich stopów przed korozją lub spowalniania tego procesu –zapisuje równanie reakcji fermentacji octowej, uwzględniając warunki, w jakich ona zachodzi –przedstawia przyczyny jęłczenia masła –wyjaśnia, w jaki sposób można spowolnić proces jęłczenia masła –podaje przykłady rodników 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –projektuje doświadczenia chemiczne z wykorzystaniem metali o różnej aktywności chemicznej –podaje przykłady reakcji chemicznych zachodzących z użyciem katalizatora (również w procesach biochemicznych) –opisuje czynniki powodujące korozję wybranych materiałów niemetalicznych –opisuje przemiany zachodzące podczas procesu rdzewienia –określa wpływ różnych dodatków metalicznych na szybkość rdzewienia –analizuje wpływ różnych czynników na zmiany właściwości żywności –przedstawia substancje oraz czynniki zapobiegające psuciu się żywności lub spowalniające ten proces –wyjaśnia sposób działania wolnych rodników na dowolnym przykładzie –analizuje warunki, w jakich należy stosować niektóre kosmetyki, aby substancje w nich zawarte działały skutecznie, nie szkodziły
--	---	--	---

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia wpływ katalizatora na przebieg reakcji chemicznych poznanych na lekcjach chemii,
- analizuje zachowanie różnych powłok metalicznych stosowanych na żelazie w momencie ich uszkodzenia,
- wyjaśnia proces pasywacji na wybranych przykładach.

6. Zdrowie (21.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia główne składniki pożywienia oraz ich funkcje -podaje, od czego zależy dobór diety -wyjaśnia pojęcie <i>metabolizm (przemiana materii)</i> -podaje przykłady pokarmów będących źródłem poszczególnych składników -definiuje pojęcie <i>tłuszcz</i> -klasyfikuje cholesterol jako alkohol -wyjaśnia działanie cholesterolu w organizmie -wymienia elementy diety odchudzającej -określa, jakie funkcje pełni glukoza -zapisuje wzór sumaryczny glukozy -podaje nazwę kwasu odpowiedzialnego za uczucie zmęczenia mięśni -omawia zastosowania odżywek oraz środków dopingujących -definiuje pojęcia: <i>substancje lecznicze, alergia, termin przydatności leku</i> -wymienia niektóre substancje powodujące alergie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia pojęcie <i>zbilansowana dieta</i> -wymienia kierunki przemian metabolicznych -podaje produkty hydrolizy tłuszczów -opisuje znaczenie błonnika pokarmowego dla Organizmu -wyjaśnia pojęcie <i>wartość energetyczna pokarmów</i> -omawia znaczenie ćwiczeń fizycznych podczas odchudzania -zapisuje równanie reakcji spalania całkowitego glukozy -wyjaśnia, kiedy w organizmie powstaje kwas mlekowy -określa, jakie dwa rodzaje substancji są składnikami leków -omawia przykładowe objawy alergii -wyjaśnia, dlaczego przeterminowane leki należy przekazać do apteki w celu utylizacji -wyjaśnia pojęcie <i>dawka lecznicza</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -przedstawia przykłady przemian metabolicznych dostarczających energii oraz wymagających dostarczenia energii -opisuje przemianę kwasów tłuszczowych Zachodzącą w organizmie -wyjaśnia działanie błonnika pokarmowego -wyjaśnia, kiedy odchudzanie jest skuteczne -zapisuje równanie reakcji chemicznej, w której wyniku powstaje kwas mlekowy -charakteryzuje odżywki stosowane przez sportowców -wyjaśnia przyczyny stosowania środków dopingujących przez niektórych sportowców -wyjaśnia pojęcie <i>interakcja leków</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia metabolizm substancji odżywczych w organizmie -omawia znaczenie kwasów tłuszczowych nienasyconych i nasyconych dla organizmu -analizuje wybrane diety odchudzające -opisuje przemiany glukozy zachodzące w organizmie -wymienia odżywki i środki dopingujące dla sportowców i omawia skutki ich stosowania -wymienia substancje znajdujące się w leku na przeziębienie -wyjaśnia, czym jest alergia -omawia, co się dzieje z przeterminowaną aspiryną (jaka przemiana zachodzi) -wyjaśnia, na czym polegają interakcje leków: synergia i antagonizm

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- omawia rolę enzymów w procesie trawienia pokarmów,
- podaje przykłady enzymów oraz wyjaśnia ich działanie na określone substancje,
- opisuje proces trawienia skrobi,
- opisuje proces trawienia białka,
- omawia etapy badań przed wprowadzeniem nowego leku.

7. Woda – cud natury (23.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia występowanie wody na Ziemi -definiuje wodę jako związek chemiczny zbudowany z atomów wodoru i tlenu -podaje różnice między wodą występującą w przyrodzie a wodą destylowaną -podaje nazwę wiązania występującego w cząsteczce wody -definiuje pojęcia: <i>dipol</i>, <i>cząsteczka polarna</i> -wyjaśnia pojęcia: <i>dysocjacja elektrolityczna</i>, <i>elektrolit</i> -przetwarza podział substancji w zależności od sposobu ich zachowania w 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -opisuje budowę cząsteczki wody -wyjaśnia pojęcie <i>wiązanie kowalencyjne spolaryzowane</i> -definiuje pojęcie <i>asocjacja</i> -wymienia rodzaje substancji dobrze rozpuszczalnych w wodzie -wskazuje w cząsteczce etanolu część hydrofobową i hydrofilową -definiuje pojęcia: <i>koloid</i>, <i>zawiesina</i> -podaje nazwę efektu umożliwiającego odróżnienie koloidu od roztworu właściwego -definiuje pojęcie <i>roztwarzanie</i> -opisuje jony odpowiedzialne za odczyny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia pojęcie <i>wiązanie wodorowe</i> -wymienia szczególne właściwości wody wynikające z tworzenia się wiązań wodorowych między cząsteczkami -opisuje zachowanie HCl w wodzie -wyjaśnia, dlaczego metanol i etanol dobrze rozpuszczają się w wodzie -wyjaśnia, dlaczego węglowodory słabo rozpuszczają się w wodzie -wyjaśnia, na czym polega efekt Tyndalla -opisuje wpływ odczynu roztworu (np. płynów ustrojowych, pokarmów, środków higieny – mydła) na organizm człowieka 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wyjaśnia niezwykle właściwości wody (wysoka temperatura wrzenia, zwiększenie objętości podczas zamarzania, wysokie napięcie powierzchniowe) -opisuje zachowanie NaCl w wodzie -wyjaśnia wpływ długości łańcucha węglowego, np. w alkoholach, na rozpuszczalność w wodzie -omawia zjawiska zachodzące podczas rozpuszczania różnych substancji w wodzie -opisuje znaczenie odczynu w naszym życiu (różne dziedziny) -wyjaśnia, na przykładzie reakcji
<p>wodzie</p> <ul style="list-style-type: none"> -podaje nazwy mieszanin wody z różnymi substancjami w zależności od wielkości cząstek substancji znajdującej się w cieczy -definiuje pojęcie <i>roztwór właściwy</i> -wskazuje fazę rozproszoną oraz ośrodek dyspersyjny w podanym przykładzie koloidu -podaje przykłady substancji dobrze rozpuszczalnych i praktycznie nierozpuszczalnych w wodzie -wyjaśnia pojęcia: <i>hydrofobowy</i>, <i>hydrofilowy</i> -wymienia rodzaje odczynu roztworów -podaje zakresy pH dla każdego rodzaju odczynu -wymienia wskaźniki odczynu roztworu oraz określa ich barwę w zależności od rodzaju odczynu -podaje przykłady wpływu pH, np. na uprawy roślin, zdrowie człowieka 	<p>roztworów</p> <ul style="list-style-type: none"> -definiuje pojęcia: <i>wskaźniki</i>, <i>odczyn roztworu</i> -opisuje znaczenie odczynu gleby oraz wody w rolnictwie 		<p>strącania, dlaczego „nie wszystkie jony dobrze czują się w wodzie”</p>

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia właściwości strumienia wody oraz proces tworzenia się form krystalicznych,
- omawia procesy krasowe,
- omawia układy koloidalne,
- określa odczyn roztworu soli (hydroliza soli).

8. Wielcy rewolucjoniści nauki (3.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia, kim byli alchemicy oraz co zawdzięczamy ich pracy - przyporządkowuje do nazwiska uczonego (Boyle, Lavoisier, Proust, Dalton, Mendelejew) odpowiednie dokonanie - definiuje pojęcie <i>pierwiastek chemiczny</i> - określa, jaką rolę odegrał Robert Boyle w docenieniu rangi eksperymentu naukowego - podaje treść prawa zachowania masy oraz wymienia uczonych związanych z tym prawem - wymienia dokonania, z którymi wiąże nazwisko Johna Daltona - wymienia dokonania Dmitrija Mendelejewa (prawo okresowości, układ okresowy pierwiastków chemicznych) - wykonuje proste obliczenia na podstawie prawa zachowania masy oraz stosunku masowego pierwiastków chemicznych w związku chemicznym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia wybrane odkrycia alchemików - łączy odkrycie z nazwiskiem uczonego - przedstawia, na wybranych przykładach, w jaki sposób uczeni dokonywali najważniejszych odkryć - podaje różnice między związkiem chemicznym a mieszaniną - opisuje działalność oraz dokonania naukowe Antoine'a L. Lavoisire'a - podaje treść prawa stałości składu związku chemicznego (prawo stosunków stałych) - przedstawia budowę materii opisaną przez Demokryta oraz Johna Daltona - omawia sposób tworzenia układu okresowego pierwiastków chemicznych Dmitrija Mendelejewa - oblicza zawartość procentową pierwiastka chemicznego w związku chemicznym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia idee „czterech żywiołów” - wyjaśnia różnice między teorią filozoficzną a teorią sformułowaną na podstawie wyników eksperymentów - przedstawia dokonania wybranych uczonych na tle okresu historycznego, w którym żyli i pracowali - omawia działalność Josepha L. Prousta i Josepha Priestley'a - podaje prawo stosunków wielokrotnych - dokonuje obliczeń, wykorzystując znajomość omawianych praw 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia koncepcję flogistonu - wyjaśnia znaczenie (wybranych) odkryć, przełomowych dla rozwoju danej dziedziny nauki - omawia znaczenie przełomowych odkryć dla życia codziennego <p>(np. obliczenia wykonywane na podstawie prawa zachowania masy, przewidywanie zachowania się substancji w określonych warunkach, reakcjach chemicznych)</p>

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- opisuje działania i dokonania alchemików, wyjaśnia czy ich teorie okazały się prawdą, czy fałszem,
- wyjaśnia pojęcie *barodontalgia* i łączy je z odpowiednią teorią naukową,
- omawia rozwój teorii dotyczącej budowy materii i dokonania poszczególnych uczonych na przestrzeni wieków,
- opisuje próby klasyfikacji pierwiastków chemicznych oraz historię rozwoju układu okresowego pierwiastków chemicznych z uwzględnieniem autorów tych prac.

9. Dylematy moralne w nauce (4.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia przykłady broni -definiuje pojęcia: broń chemiczna, substancje wybuchowe -omawia treść <i>Konwencji o zakazie broni chemicznej</i> -podaje, co wynalazł Alfred Nobel -wymienia pozytywne i negatywne zastosowania dynamitu -wymienia pozytywne i negatywne zastosowania saletry potasowej oraz nitrogliceryny -omawia zasługi Marii Skłodowskiej-Curie, dwukrotnej laureatki Nagrody Nobla 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -opisuje różne rodzaje broni -wymienia przykłady broni chemicznej -omawia zastosowanie iperytu jako broni -omawia właściwości nitrogliceryny -wymienia niektóre efekty towarzyszące wybuchom (np. prochu czarnego, dynamitu) -opisuje, na czym polegał wynalazek Alfreda Nobla (od nitrogliceryny do dynamitu) -przedstawia osiągnięcia naukowe, które mogą być wykorzystane zarówno dla dobra człowieka, jak i przeciw niemu (np. jako broń) -omawia znaczenie Nagrody Nobla 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -dokonuje klasyfikacji bojowych środków chemicznych -wyjaśnia pojęcia: <i>fosgen, iperyt, trotyl, gaz pieprzowy</i> -omawia wady i zalety różnych rodzajów środków wybuchowych -wyjaśnia przyczynę powstawania efektów towarzyszących wybuchowi (fala uderzeniowa) -przedstawia osiągnięcia naukowe, które mogą być wykorzystane zarówno dla dobra człowieka, jak i przeciw niemu (np. jako broń), np. fosgen 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -opisuje historię prac nad bronią jądrową i przedstawia rozterki moralne jej twórców -opisuje historię użycia chloru jako broni chemicznej -podaje, jaki wpływ na organizm ma chlor -opisuje właściwości cyjanowodoru -wyjaśnia pojęcie <i>środku pomocniczego</i> -analizuje składniki prochu czarnego -zapisuje równanie reakcji otrzymywania nitrogliceryny -przedstawia dylematy, przed jakimi stanęli twórcy niektórych odkryć i wynalazków (np. twórcy broni jądrowej)

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- omawia historię Nagrody Nobla,
- opisuje historię prac nad bronią atomową,
- opisuje dokonania naukowe rodziny Curie.

10. Nauka w mediach (6.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
Uczeń: -wyjaśnia pojęcie <i>źródła wiedzy godne zaufania</i> -ocenia krytycznie informacje medialne pod kątem ich zgodności z aktualnym stanem wiedzy naukowej -wskazuje błędy w informacjach medialnych oraz w reklamach	Uczeń: - podaje przykłady najczęstszych błędów chemicznych pojawiających się w mediach oraz przekłamań zawartych w reklamach -wskazuje błędy w informacjach medialnych oraz podaje poprawną treść informacji -analizuje informacje reklamowe pod kątem ich poprawności naukowej, wskazuje informacje nieprawdziwe -omawia podejście niektórych ludzi do stosowania dodatków w żywności	Uczeń: - analizuje informacje reklamowe pod kątem ich poprawności naukowej, wskazuje informacje niepełne, nierzetelne, nieprawdziwe -określa możliwe powody podawania informacji niepełnych, nierzetelnych, nieprawdziwych	Uczeń: -omawia przykłady informacji z życia codziennego, których rzetelność podważono -omawia przykłady powszechnie reklamowanych produktów, których stosowanie zagroziło zdrowiu lub życiu ludzi

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- omawia konsekwencje błędów i przekłamań w mediach,
- analizuje zasięg informacji,
- omawia przepisy prawne, konsekwencje podawania błędnych i fałszywych informacji.

11. Współczesna diagnostyka i medycyna (14.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
Uczeń: -wymienia powody wykonywania badań -wyjaśnia pojęcie <i>analiza chemiczna</i> - podaje przykłady analizy płynów ustrojowych -wymienia płyny ustrojowe -wymienia wybrane składniki chemiczne badania krwi i moczu - podaje znaczenie analizy płynów	Uczeń: -wyjaśnia, co to jest cukromocz -wyjaśnia, na czym polega samodzielne badanie poziomu cukru przez diabetyków -omawia znaczenie wyniku badania poziomu cukru dla diabetyka -wymienia skutki wysokiego poziomu cholesterolu w organizmie -określa zakres wartości pH dla moczu	Uczeń: -wyjaśnia, dlaczego badania krwi i moczu są tak istotne dla oceny stanu organizmu -wymienia podstawowe wskaźniki badania krwi -wymienia przykłady związków chemicznych, które są składnikami moczu -dokonuje podziału wybranych związków	Uczeń: -opisuje składniki krwi -omawia, jakie funkcje pełnią składniki chemiczne krwi -wymienia najważniejsze składniki chemiczne moczu i ich związek ze stanem organizmu - podaje przykłady analizy płynów ustrojowych (opisuje metody stosowane

<p>ustrojowych w profilaktyce chorób</p> <ul style="list-style-type: none"> -podaje przyczyny cukrzycy oraz białkomoczu -wymienia przykłady substancji toksycznych dla organizmu -omawia, w jakich sytuacjach stosuje się implanty -wymienia części ciała, które mogą być zastępowane oraz usprawniane przez implanty -podaje przykłady materiałów stosowanych w implantach 	<ul style="list-style-type: none"> -analizuje przykładowe wyniki badań krwi i moczu -omawia cechy, którymi muszą charakteryzować się materiały stosowane w implantach 	<p>chemicznych, które są składnikami moczu na związki organiczne i nieorganiczne</p> <ul style="list-style-type: none"> -definiuje pojęcia: <i>keton</i>, <i>grupa ketonowa</i> -określa przyczyny wysokiego poziomu cholesterolu w organizmie -wyjaśnia, czy wynik badania (analizy płynów ustrojowych) może być zafałszowany -wymienia typy materiałów używanych w implantach -opisuje charakter chemiczny materiałów używanych w implantach -omawia zastosowania: kolagenu, celulozy modyfikowanej chemicznie oraz silikonów 	<p>przy badaniu krwi – glukoza, mocznik, cholesterol oraz moczu – glukoza, białko)</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia wady i zalety poszczególnych materiałów stosowanych w implantach -omawia przykłady polimerów stosowanych w implantach -analizuje stosowanie implantów w chirurgii plastycznej (względy medyczne, estetyczne)
--	---	---	---

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- omawia, czym jest hemoglobina,
- wyjaśnia, jaką funkcję pełni hemoglobina w organizmie,
- analizuje wpływ różnych rodzajów narkotyków na zdrowie i sposoby ich wykrywania w organizmie.

12. Ochrona przyrody i środowiska (15.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia znaczenie nawozów sztucznych dla roślin -wyjaśnia pojęcie <i>pestycydy</i> -określa, do jakiej grupy substancji stosowanych w rolnictwie zaliczamy herbicydy, insektycydy, fungicydy i DDT -omawia sposób stosowania przykładowego nawozu lub środka ochrony roślin na podstawie informacji na etykiecie -wyjaśnia pojęcia: <i>ozon</i>, <i>warstwa ozonowa</i> -określa pochodzenie freonów w środowisku -definiuje pojęcie <i>gazy cieplarniane</i> -wymienia najważniejsze gazy cieplarniane 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia znaczenie stosowania nawozów sztucznych dla rolnictwa -omawia konsekwencje stosowania nawozów sztucznych dla środowiska przyrodniczego -wymienia rodzaje i przykłady pestycydów oraz charakteryzuje ich wpływ na środowisko przyrodnicze -podaje, do czego służy DDT -definiuje pojęcie <i>freony</i> -opisuje wpływ freonów na warstwę ozonową 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -omawia znaczenie dla rolnictwa stosowania nawozów sztucznych i chemicznych środków zwalczania szkodników -wyjaśnia, co to jest DDT -analizuje informacje na etykietach: nawozu oraz pestycydu -przedstawia naturę chemiczną freonów -określa charakter chemiczny gazów cieplarnianych -analizuje sposoby i możliwości ograniczenia emisji gazów cieplarnianych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -przedstawia wpływ freonów na środowisko przyrodnicze -opisuje historię stosowania DDT i jego skutki -analizuje konsekwencje nadmiernego efektu cieplarnianego dla ludzkości -wyjaśnia pojęcie <i>reakcja rodnikowa</i> -omawia reakcje chemiczne zachodzące z udziałem freonów

–podaje źródła pochodzenia gazów cieplarnianych –omawia możliwości ograniczenia emisji gazów cieplarnianych			
--	--	--	--

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- analizuje działalność człowieka drastycznie wpływającą na stan środowiska przyrodniczego,
- przedstawia przepisy prawne mające na celu ograniczenie emisji gazów cieplarnianych,
- analizuje substancje i procesy, które w zależności od warunków użycia lub występowania, mają charakter dualistyczny (negatywny albo pozytywny), np. ozon,
- przedstawia działania człowieka o randze ogólnosiwiatowej (np. konferencje, projekty), które mają na celu poprawę stanu środowiska przyrodniczego.

13. Nauka i sztuka (16.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –wyjaśnia, na czym polegają: chemia analityczna, analiza ilościowa i jakościowa –wyjaśnia pojęcie <i>promieniowanie elektromagnetyczne</i> –wyjaśnia, na czym polegają badania radio- i rentgenograficzne –określa, co to jest analiza obrazowa –omawia zastosowania analizy obrazowej –wyjaśnia (ogólnie), co to są badania spektroskopowe –wymienia przykłady barwników stosowanych w malarstwie dawniej i obecnie –podaje przykłady materiałów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego używanych przez dawnych artystów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –opisuje, na czym polega analiza elementarna oraz badania termowizyjne –podaje przykłady informacji, które można uzyskać za pomocą analizy obrazowej –wyjaśnia, do czego można wykorzystać badania spektroskopowe w analizie dzieł sztuki (jakie informacje można uzyskać) –wyjaśnia, co to jest widmo spektroskopowe 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –opisuje (ogólnie), na czym polega spektroskopia mas –wyjaśnia, do czego można wykorzystać tomografię w badaniach zabytków oraz dzieł sztuki –przedstawia metody analizy obrazowej stosowane przy badaniu dzieł sztuki oraz podaje przykłady informacji, które można uzyskać za ich pomocą –przedstawia zasady badań spektroskopowych, stosowanych do analizy dzieł sztuki –opisuje barwniki stosowane w malarstwie dawniej i obecnie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> –wyjaśnia zasadę spektroskopii –wymienia niektóre metody spektroskopowe –analizuje metody chemiczne, które można wykorzystać do badania i konserwacji dzieł sztuki –analizuje różne rodzaje substancji używanych do tworzenia dzieł sztuki (obrazy, rzeźby, ceramika itd.) –analizuje wybrane widmo spektroskopowe –opisuje szkodliwy wpływ wybranych substancji stosowanych w sztuce na zdrowie

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- analizuje historię odkrycia i badań całunu turyńskiego,
- analizuje eksperymenty z farbami prowadzone przez dawnych artystów,
- wyjaśnia różnice między farbami akrylowymi a olejnymi,
- wyjaśnia, dlaczego niektórzy artyści wolą farby akrylowe od olejnych,
- analizuje historię wybranych barwników od naturalnych do ich sztucznie otrzymanych odpowiedników.

14. Barwy i zapachy świata (18.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje różnice między barwnikami a pigmentami – wymienia przykłady barwnych substancji stosowanych współcześnie w malarstwie, barwieniu żywności oraz tkanin – dokonuje podziału barwników – wymienia wskaźniki służące w chemii do określania odczynu roztworu – definiuje pojęcia: <i>wskaźnik</i>, <i>odczyn</i> – wymienia wybrane warzywa i związane z nimi barwy – podaje nazwę zielonego barwnika występującego w warzywach – określa, do czego służy chromatografia – przedstawia przykłady substancji wykorzystywanych jako substancje zapachowe – podaje definicję zjawiska odpowiedzialnego za rozchodzenie się zapachu w powietrzu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje przykłady barwnych substancji chemicznych stosowanych współcześnie w malarstwie, barwieniu żywności oraz tkanin – wymienia barwne związki chemiczne stosowane w laboratorium chemicznym (wskaźniki) i przedstawia zasadę ich działania – wymienia czynniki wpływające na zmiany w trwałości barwników – przedstawia przykłady związków chemicznych, wykorzystywanych jako substancje zapachowe (estry, olejki eteryczne) – wymienia poznane w trakcie nauki chemii przykłady reakcji chemicznych, których produktami są substancje zapachowe – wyjaśnia, do czego zwierzęta oraz rośliny mogą wykorzystywać zapachy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje barwne substancje chemiczne stosowane współcześnie w malarstwie, barwieniu żywności oraz tkanin – dokonuje podziału barwników sztucznych na grupy – omawia problem trwałości barwnika na wybranym przez siebie przykładzie – opisuje barwnik występujący w marchwi – opisuje, w jaki sposób można rozdzielić składniki tuszu i wyjaśnia wybór metody – opisuje, na czym polega odbiór zapachu – wyjaśnia, na czym polega reakcja estryfikacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcie <i>aldehyd</i> – podaje przykłady aldehydów – omawia problem trwałości barwników – przedstawia „chemiczne źródło” zapachu substancji – wymienia przykłady otrzymywania substancji zapachowych i reakcji chemicznych, których produktami są substancje zapachowe – wyjaśnia pojęcie <i>feromon</i> – wyjaśnia znaczenie feromonów w świecie zwierząt

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- omawia teorię barwników, podaje nazwisko polskiego uczonego zajmującego się tą dziedziną,
- analizuje historię wybranych barwników od naturalnych do ich sztucznie otrzymanych odpowiedników,
- analizuje dobór barwników w zależności od rodzaju włókna,
- opisuje wybrany zapach pochodzenia zwierzęcego (nazwa, budowa, właściwości, otrzymywanie – wytwarzanie, rola).

15. Największe i najmniejsze (24.2)

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcie <i>materia</i> – określa elementy budowy materii – wymienia podstawowe cząstki występujące w atomie – opisuje cząstki podstawowe występujące w atomie (miejsce występowania w 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – porównuje izotopy wodoru – wyjaśnia, kiedy izotop nazywamy trwałym, a kiedy nietrwałym – określa rodzaj wiązania w zależności od rodzaju substancji, w której ono występuje – wyszukuje i analizuje informacje na 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia potrzebę wprowadzenia jednostki atomowej masy – podaje przykład metody umożliwiającej obserwację atomów i cząsteczek – omawia związek budowy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizuje informacje zawarte w układzie okresowym pierwiastków chemicznych – wymienia metody umożliwiające obserwację atomów i cząsteczek

<p>atomie, masa, ładunek elektryczny) -definiuje pojęcia: <i>jon, kation, anion</i> -definiuje pojęcie <i>izotop</i> -dokonuje podziału izotopów -definiuje pojęcie <i>izotopy promieniotwórcze</i> -wyjaśnia, co to jest jednostka masy atomowej -określa, do czego służy jednostka masy atomowej -wymienia rodzaje wiązań chemicznych -podaje przykłady najmniejszej oraz największej cząsteczki</p>	<p>temat najmniejszych i największych cząsteczek</p>	<p>i rozmiarów atomu z właściwościami pierwiastka chemicznego -analizuje zależność między właściwościami związku chemicznego a wiązaniami chemicznymi, które występują w danej substancji -porównuje promień atomu i jonu tego samego pierwiastka chemicznego -podaje przykłady związków wielkocząsteczkowych pochodzenia naturalnego i sztucznego</p>	
---	---	---	--

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej.

Uczeń:

- analizuje teorie dotyczące budowy materii,
- opisuje kwarki,
- porównuje teorie dotyczące budowy materii,
- opisuje różne sposoby porządkowania pierwiastków chemicznych